

K vojenské charakteristice operace Irácká svoboda

Vojenská historie, to je neustálý proces trvající tisíce let, její hlavní oblastí je minulost válek, bitev a bojů, minulost vojenského umění. Je třeba se zabývat historií vojenských konfliktů, důvodem jejich vzniku, průběhem, nejen proto, aby se státy a jejich armády vyvarovaly opakování minulých chyb, zlepšily svůj bojový potenciál, ale – a to se dnes ukazuje jako zvlášť aktuální – aby se mj. naučily, jak „vyhrát mír“.

Zdá se to neuvěřitelné, ale po skončení studené války ve světě proběhlo či nadále probíhá celkem 120 válek různého zaměření a intenzity. Jejich smutným výsledkem jsou 4 miliony mrtvých a 40 milionů lidí vyhnaných ze svých domovů. Největší pozornost celého světa upoutaly čtyři z nich: operace Pouštní bouře v r. 1991, série občanských válek na území bývalé Jugoslávie, kterou ukončila akce Spojenecká síla 1999, válka v Afghánistánu, která proběhla pod názvem operace Trvalá svoboda, a zejména pak tzv. druhá válka v Iráku, jež byla zahájena pod názvem Irácká svoboda (IS).

Základní rysy válek postkonfrontačního období

Všechny výše zmiňované války mají několik základních společných rysů. Každá z nich vyvolala v celém světě strach a obavy. Ve svém celkovém souhrnu znovu potvrdily, že válka je jedním z průvodních a bohužel také nejtypičtějších jevů lidských dějin a že období válek bývají delší než období míru. Každá z nich naplňovala definici přímého, somativního násilí mezi státy, které, jak to mnohokrát ukázaly dějiny lidstva, může znamenat nejkratší cestu a nejúčinnější způsob k prosazení cílů států.

Ozbrojené konflikty po skončení studené války ukázaly, že v části světa, které Fukuyama říká *posthistorická* (jde o euroatlantickou oblast, Japonsko, Austrálii a Nový Zéland) se válka stala překonaným jevem. Vojenská technologie už je tak silná a ničivá, že již není možné použít ji ve válce. Platí to zejména o jaderných zbraních a také o konvenčních zbraních s vysokou přesností zásahu a s velkou ničivou silou. Vojenské nástroje se již k prosazování zájmů a k řešení jejich případných střetů nepoužívají. Mimo tuto oblast však války nadále probíhají, přičemž do nejrozsáhlejších z nich jsou zapojeny i státy NATO, zejména pak USA. V plném rozsahu se to projevilo právě v druhé irácké válce, kterou USA vedly.

Vojenská charakteristika operace IS

a) Důraz na nehmotné atributy operace

Operace IS znovu potvrdila význam tzv. těžko měřitelných, nehmotných atributů, jimiž jsou dva klíčové faktory. Prvním je **loajalita národa** a jeho podpora vládní politiky a druhým jsou **morální aspekty**, které se projevují důrazem na velká slova.

Bylo to během krátké doby dvou let už podruhé, kdy nejvyšší činitel Bushovy administrativy USA dali do názvu operace ono tolik ceněné slovo „svoboda“. Vycházeli z přesvědčení,

že správné morální a politické zdůvodnění zvyšuje vojenskou účinnost každé válečné akce. A tak po akci Enduring Freedom (Afghánistán 2001) následovala Iraqi Freedom. V té době byla spojena s očekávaným dominovým efektem, a tak nelze vyloučit že v návaznosti na operaci Trvalá svoboda měla působit také jako varovná předzvěst a předobraz dalších možných operací v oblasti Blízkého a Středního východu, např. Íránská svoboda nebo Syráská svoboda.

Samotná bojová činnost v Iráku začala v březnu 2003 pod názvem operace Irácká svoboda. Byla zahájena a také ukončena jako **typický disymetrický konflikt** – na straně USA a jejich spojenců byla zdrcující kvalitativní převaha, která se projevila ve třech klíčovách oblastech.

b) Disymetrický charakter operace

I. Především to bylo ve vzduchu, kde se mohlo navazovat na výsledky operace Pouštní bouře v r. 1991 a vzdušných úderů v dalších letech. Během operace Irácká svoboda pak mohli piloti téměř bez jakéhokoliv rizika dokonávat dílo zkázy. Uskutečnili celkem 21 000 letů (90 % z nich připadalo na americké piloty) [1], během nichž dokončili naprostou likvidaci irácké protivzdušné obrany a navíc snadno ničili iráckou pozemní armádu. Operace Irácká svoboda se tedy uskutečnila jako první EBO – Effect Based Operation a díky tomu zcela zlomila vůli k odporu a rozhodla o rychlém výsledku války.

II. Mimořádně důležitou roli sehrála disymetrie v oblasti morální a psychologické. Na jedné straně nastoupila velmi silně motivovaná americká armáda. Naproti ní stála demoralizovaná armáda, jejíž vojáci ani důstojníci nechtěli umírat za nenáviděného diktátora a jeho prohnílý režim. Demoralizace iráckých ozbrojených sil byla tak velká, že v plném rozsahu zasáhla i Republikánské gardy, od kterých si diktátor Saddám tolik sliboval. Nechuť iráckých vojáků k boji se ještě více zvýraznila poté, co američtí vojáci dokonale uskutečnili záměry nové doktríny nazvané „shock and awe“. Zasazením série šokujících vzdušných úderů dokázali zcela zlomit vůli k odporu, a to nejen na straně ozbrojených sil, ale i na straně obyvatelstva.

III. Disymetrie vyvrcholila v pozemních bojích. Proti zaostalé a žalostně vyzbrojené irácké armádě nastoupilo čtvrt milionu profesionálních vojáků ze dvou moderně vyzbrojených a dokonale připravených sborů profesionálních vojáků – z V. armádního sboru US Army a 1. expedičního sboru námořní pěchoty (1st Marine Expeditionary Force – MEF). Jednotky V. armádního sboru během svého postupu z jihozápadu směrem na Bagdád narážely jen na ojedinělý a slabý odpor iráckých vojsk. Jejich 10 000 bojových vozidel dokázalo zcela obejít několik důležitých měst a během pouhých tří dnů postoupit o 560 km. Z jihovýchodu pak stejně hladce pronikaly útvary 1. MEF. V pozemních bojích byl odpor iráckých vojsk jen velmi ojedinělý a slabý.

c) Další potvrzení vojenského náskoku USA před celým světem

Operace Irácká svoboda skončila zcela jasným vítězstvím USA a jejich spojenců. Byl to výsledek několika skutečností zásadního významu. Na prvním místě je třeba uvést nasazení přesně naváděné munice – na ni připadalo 70 % všech uskutečněných úderů ve srovnání s 15 % při operaci Pouštní bouře v r. 1991 [2]. Druhým činitelem amerického úspěchu byla dokonalá souhra mezi všemi jednotkami, která vycházela z velmi spolehlivých zpravodajských informací. S tím nedílně souvisí i maximální možné využití předností počítačově řízené války

– NCW (Network Centric Warfare). Ve srovnání s předcházejícími válkami se klíčovým faktorem úspěchu staly jednotky pozemního vojska, které precizně navazovaly na činnost letectva.

Znovu se tak potvrdil obrovský náskok amerického vojenství před celým světem, včetně ostatních členských zemí NATO. Ten se projevil především v následujících směrech:

1. *Joint warfare*, tedy schopnost sladit bojovou činnost jednotlivých složek pozemních vojsk tak, aby dokonale využívala výsledků úderů vojenského letectva a aby se co nejučinněji doplňovala s postupem jednotek vojenského námořnictva. Velitel jednotek USCENTCOM, generál Franks, tuto operaci oprávněně hodnotil jako „nejdokonalejší kombinovanou operaci (joint combined operation) v amerických dějinách“ [3].
2. Vysoká přesnost při soustředění palebné síly na vytipované cíle, zejména pak na poslední zbytky zchátralé PVO a na velitelství jednotek irácké armády.
3. Využití obrovské vzdušné převahy spočívající na nejmodernějších letounech a jejich přesně naváděné munici.
4. Moderní technologie využívané jak u velitelských a štábních systémů (C3I), tak i u naváděcích hlavic řízených střel s velkou přesností zásahu.
5. Vysoká úroveň a spolehlivost speciálních sil, a to jak při získávání přesných údajů pro navádění zbraňových systémů vojenského letectva na irácké cíle, tak i při likvidaci nepřátelských jednotek. Operace IS naznačila, že význam speciálních sil bude nadále narůstat.

Rychlý posun od disymetrie k asymetrii po oficiálním ukončení války

První čtyři týdny po oficiálním ukončení se vyznačovaly relativním klidem, Irák vyčkával, co se bude dít dál. V době od poloviny dubna až do 25. května 2003 zaznamenaly spojenecké síly pouze tři ztráty na životech [4]. Když však v zemi stále více sílil chaos a situace běžných obyvatel byla den ode dne horší, dospěla situace k bodu, kdy „už téměř nikdo (s výjimkou některých Kurdů na severu) nevěří, že motivem americké intervence bylo pomoci iráckému lidu“. [5]

A tak necelý měsíc po snadno vyhrané válce došlo k zásadnímu obratu. Poražení se znovu chopili zbraní a nastoupili do boje proti mnohem silnějšímu nepříteli. K nim se ihned přidali militantní fundamentalisté z celého světa a právě oni teď výrazně ovlivňují taktiku boje. Nejdou přitom do přímých, rozhodujících soubojů, ale volí metody gerilové války. Sami rozhodují o tom, kdy, kde, jakou silou a na koho udeří. Výsledek je takový, že v době mezi oficiálním ukončením bojů a koncem roku 2004 v Iráku zahynulo čtyřikrát více amerických vojáků než v době od zahájení invaze do dobytí Bagdádu.

Po 1. 5. 2003 vypukla v Iráku asymetrická válka, která v postkonfrontačním období (tedy po skončení studené války) nemá obdoby, co se týče vyhrcovenosti násilí, počtu obětí na obou stranách a dopadu na celosvětové veřejné mínění. Základní rysy této asymetrické války se odvíjejí od pěti základních skutečností: vojenských, politických, ekonomických, sociálních a psychologických.

Hlavní rysy asymetrické války v Iráku

a) vojenské – Američané obešli hlavní ohniska odporu (samí američtí vojáci to nazývají „taktika by pass“). To mělo vedle překvapivě rychlého dobytí Bagdádu také svoji stinnou stránku. V týlu amerických vojsk zůstaly tisíce iráckých vojáků i s výzbrojí. K nim se potom

připojili tzv. islamističtí internacionalisté z celého muslimského světa, kteří se dělí do dvou skupin. První z nich tvoří příslušníci „staré gardy“, tedy ti, kteří bojovali ještě v Afghánistánu proti Sovětům, kam se sjížděli s cílem zabít co nejvíc Rusů. Dnes se přesouvají do Iráku s cílem zabít co nejvíce Američanů.

Ještě početnější a radikálnější však je nová garda islámských bojovníků. Mnozí z nich se takřkajíc znovu narodili, to znamená, že uzavřeli životní kapitulu strávenou klidným životem v islámských zemích (zejména v Saúdské Arábii, Pákistánu a Egyptě) nebo dokonce v Evropě a zapojují se do bojů v rámci tzv. periferního džihádu – v Afghánistánu, v Kašmíru, ale dnes především do Iráku. Ten se pro ně stal velice prestižní, dokonce doslova rituální záležitostí, protože po návratu z tamních bojů jsou uznáváni jako mudžahidi.

b) politické – Američtí vojáci se považovali za osvoboditele, ale v Iráku začali být vnímáni jako okupanti, kteří jdou za vlastními ekonomickými zájmy a zároveň s tím vnucují své životní hodnoty, normy a politické uspořádání. Vydatně k tomu přispěl dopis, který 8. května 2003 generálnímu tajemníkovi OSN zaslaly USA a Velká Británie a ve kterém se samy prohlásily za okupační mocnosti. Následující rezoluce RB OSN č. 1483 pak statut okupačních mocností potvrdila.

c) ekonomické – V celém světě obecně a v Iráku zvláště se s ještě větší intenzitou vrátily diskuze na téma, zda hlavním důvodem války nakonec nebyla irácká ropa, tedy snaha USA dostat pod svoji kontrolu druhé největší naleziště na světě, a tím si vytvořit předpoklady pro snížení závislosti na Saúdské Arábii. [6]

d) sociální – Do bojů proti okupačním jednotkám se zapojili bývalí vojáci, kteří odmítli nasazovat své životy za Saddáma Husajna a v době regulérní války nekladli Američanům žádný odpor. Pak ale byli demobilizováni, aniž by se někdo zajímal o to, co budou dělat dál a především, z čeho budou žít. Odešli domů i se svými zbraněmi a ty pak obrátili proti těm, kdo tak zásadně změnili jejich osudy.

e) psychologické – Po rychlém a neobyčejně snadném vítězství invazních vojsk se s překvapivou rychlostí změnil poměr sil v psychologické oblasti. Nepodařilo se zlepšit podmínky života prostých Iráčanů. Zvláště závažné psychologické dopady však měla ta skutečnost, že válka byla jak nelegální (byla zahájena bez mandátu RB OSN), tak nelegitimní (nepotvrdily důvody jejího rozpoutání – nenašly se ani ZHN, ani důkazy o spojení mezi Saddámem a sítí al Kajda). Na konci roku 2004 tak američtí měli velké problémy, aby sami sobě zdůvodnili, za co vlastně v Iráku bojují.

Motivace protiamerických povstalců v Iráku

Olivier Roy [7], jeden z nejuznávanějších světových odborníků na islámský extremismus, uvádí, že právě v Iráku dochází k internacionalizaci boje radikálních islamistů. Okupační vojska se stávají ideálním terčem, na němž si džihádističtí žoldnéři z celého islámského světa mohou vybit svoji zlost a nenávist vůči „americkému imperialismu“, který jim vnucuje své hodnoty a politické zřízení. Do Iráku se tak stahují všichni islamisté, kteří chtějí patřit do tzv. avantgardy boje proti zřízení světovému systému nastolenému americkou hypervelmocí.

Hlavní metodou asymetrické války v dnešním Iráku jsou válečné lsti, nástrahy, léčky, klamné pohyby vojsk, napadání ze zálohy, zákeřné přepady. Jsou to akce, kterými se ozbrojení povstalci vyhýbají přímým střetům, ale zároveň s tím jejich prostřednictvím dokáží účinně klamat americké vojáky, způsobovat jim ztráty na životech i na technice, a tím jim

pobyt v iráckém prostředí stále více zošklivovat. Všechny akce tohoto typu jsou dlouhodobou součástí arabské vojenské kultury již od 13. století, kdy „Kniha lstí“ zdůraznila, že cestou lstí, klamání a nástrah lze cíle dosáhnout snadněji než v krvavých bojích muže proti muži. Účinnost této po staletí zdokonalované taktiky je dále umocněna politicko-psychologickým rozměrem války, tedy zdůrazňováním teze, že v Iráku se bojuje proti okupantům, kteří přišli vnucovat své vlastní politické zřízení.

Taktika americké armády

V Iráku se ukazuje, že americká armáda je dokonale připravena na boj proti silným protivníkům, ale zatím si nedokáže poradit s akcemi typickými pro asymetrické války. Může to být jeden z důsledků toho, že dosud na nejriskantnější akce nasazovala tzv. *proxies* – UCK v Jugoslávii, Severní alianci v Afghánistánu. V Iráku však nikoho takového nemá, a tak se setkává s krutou realitou pobytu v nepřátelském prostředí.

Vojenské chování americké armády v Iráku znovu potvrzuje všeobecně známou charakteristiku základních rysů asymetrických válek. V případě Iráku se to projevuje v několika základních směrech.

- a) Američtí vojáci mají stále větší problémy s hledáním odpovědi na otázku, jakou válku vlastně v Iráku vedou. Oficiální zdůvodnění zní, že je to válka proti globálnímu terorismu a fanatismu. Někteří vojenští profesionálové, zejména pak generál John Abizaid, vrchní velitel US CENTCOM (US Central Command) to ale hodnotí po svém: „Jaká je situace v Iráku? Je to klasická gerilová kampaň proti nám. Z hlediska doktrinárního jde o konflikt nízké intenzity, ale já to považuji jednoznačně za válku.“ Jiní zase používají výraz „válka proti povstalcům“ (war of counter-insurgency). Již sama tato neujasněnost se s přibývajícím časem stále více otáčí proti americkým vojákům.
- b) Vojáci zasahujících armád jsou v této válce daleko od svých mírových posádek. Jejich pobyt v Iráku je delší, než se původně předpokládalo. K neustále prodlužovanému odloučení od rodin se přidávají stále ničivější dopady náročného života v extrémních klimatických podmínkách. V důsledku toho sílí pocity frustrace (vojáci si připadají podvedeni či ukřivděni, protože strádají mnohem déle, než se původně říkalo) a deprivace (vojákům stále více chybí to, na co byli zvyklí v mírové době).
- c) Američtí vojáci sice prošli velmi tvrdým výcvikem, ale i tak to byl klasický vojenský výcvik. A tak teprve až na místě zjišťují, jak krutá je realita boje proti gerile v naprosto neznámém a stále nepřátelštějším prostředí. Až teprve v Iráku poznávají, co to je smrt nebo vážné zranění v záluďných akcích a nástrahách, které jsou na denním pořádku.
- d) V Iráku se znovu potvrzuje, že čím déle asymetrická válka trvá, tím horší je situace armády, která je vnímána jako armáda okupační. Její příslušníci pak vše, co je mimo vlastní základní základy považují za nepřátelské prostředí. Opakované výpady a léčky islamistických vzbouřenců na iráckém území a neustále rostoucí počet jejich obětí mají nepříznivý dopad na morální stav amerických vojsk, na jejich vůli a odhodlání k dalším bojům.
- e) Pod vlivem otřesných zkušeností z asymetrické války odpovídá americká armáda velmi brutálními akcemi. I v Iráku se nadále drží jednoho ze svých základních pravidel – co nejvyšší soustředění palebné síly s cílem naprostého zničení nepřítele. Do míst, ve kterých se údajně ukrývají povstalci nebo teroristé, vysílá vrtulníky nebo letouny. Ty ale dost často svými bombami a řízenými střelami ničí i obydlí nevinných civilistů. Podle některých

údajů pak jenom při zásazích amerických vojáků připadá na jednoho zabitého gerilového bojovníka až 40 mrtvých civilistů [8]. Džihádisté se tak mohou škodolibě radovat, že právě americká armáda jim dodává nejvíce nových bojovníků. Donekonečna opakují tezi o izraelizaci amerického vojenství, která neobyčejně nahrává psychologickému nátlaku na civilní obyvatelstvo a usnadňuje nábor nových členů do džihadistických skupin.

Šlo o morální cíle, nebo o ropu?

Všeobecně platí, že války je možno dělit do dvou základních skupin [9]. První skupinu tvoří války, ve kterých jde o konkrétní, hmatatelné materiální zájmy. Do druhé skupiny patří války s méně hmatatelnými příčinami. Každé dělení je však relativní, mnohé války mají takřka jíc více motivů a rozměrů, a tak jsou klasifikovány podle toho, kterých z nich je skutečně dominantní. A také v této konkrétní válce se hovořilo o obou motivech. Bushova administrativa a její stoupenci ve světě kladli důraz na morální cíle – na boj proti despocii, proti terorismu a za bezpečnější svět.

Jejich odpůrci namítali, že šlo především o hmotné pohnutky, na prvním místě pak o iráckou ropu. Zdůrazňovali, že na ropu dnes připadá 40 % celosvětových energetických potřeb, na zemní plyn 25 %, stejný podíl na uhlí a 10 % na vodní a jadernou energii. Předpokládá se, že v r. 2020 bude na ropu připadat 60 % celosvětové energetické spotřeby. Na celou oblast Středního východu připadá přes 60 % celosvětových zásob ropy, na nichž se země této oblasti podílejí následovně: Saúdská Arábie 25 %, Irák 11 %, Irán, Kuvajt a SAE každý po 9 %.

Pokud jde o samotný Irák, jeho dosud zjištěné zásoby jsou vyčíslovány na 112,5 miliardy barelů, což představuje 11 % *celosvětových zjištěných zásob*. Tím se Irák řadí na druhé místo na světě, hned za Saúdskou Arábii, jejíž zásoby mají hodnotu 262 miliard barelů. Za Irákem následují tři země s ropnými zásobami těsně pod 100 miliard barelů – Spojené arabské emiráty, Kuvajt a Írán. Zásoby ropy v dosud neprobádaných oblastech Iráku se odhadují na dalších 220 miliard barelů, čímž by se tento stát mohl dostat dokonce na první místo ve světě. V případě útoku proti prvním dvěma by se irácká kontrola rozšířila o dalších 200 miliard barelů a mohla by zahrnovat až 30 % celosvětových zásob!

Obrovskou předností iráckého „černého zlata“ je snadná dostupnost. Náklady na vytěžení jednoho barelu jsou desetinové (70 centů ku sedmi dolarům) ve srovnání s ropou, která se těží ve Střední Asii, považované za nové ropné eldorádo. Navíc je možno dále zvyšovat objem její těžby. Ten se dnes pohybuje na úrovni necelých dvou milionů barelů denně (čtvrtina ve srovnání se Saúdskou Arábií), ale bylo by možno zvyšovat ho až na trojnásobek. Irák je proto předmětem zájmu všech států, které jsou závislé na dovozech ropy.

V celosvětovém měřítku se bude zvyrazňovat nerovnost mezi poptávkou a nabídkou tzv. černého zlata. Do konce první čtvrtiny 21. století by celosvětová denní spotřeba ropy měla stoupnout z dnešních 80 miliard barelů na 120 miliard, tedy o celou polovinu. Největšími odběrateli ropy v celosvětovém měřítku jsou a nadále budou USA, západní Evropa a Čína. Předpokládá se, že do roku 2025 stoupne závislost ekonomiky USA na ropě z dnešních 55 % na 70 %, v případě Evropy to bude vzestup z 50 % na téměř 70 % a u Číny dokonce ze 30 % na více než 70 %.

Z výše uváděných skutečností tedy vyplývá globální význam kontroly nejbohatších ropných zdrojů. V konkrétním případě Iráku měli stoupenci morálního zdůvodnění pravdu v tom, že kontrola jeho ropných zdrojů nemá životní význam pro energetické potřeby dnešních USA. Jejich

dovozysou velmi dobře diverzifikované – po 16 % amerických dovozů pochází ze Saúdské Arábie, Kanady a Mexika, 13 % připadá na Venezuelu a zbytek na Norsko, Angolu, Nigérii a další státy [10]. Na druhé straně je ale pravda, že kontrola ropných zdrojů ve světě bude stále důležitější v následujících letech a desetiletích. Z té skutečnosti, ale stejně tak z počínání USA v Iráku po 8. květnu 2003 lze spolehlivě vyvozovat, že irácká ropa nebyla zanedbatelným důvodem operace Irácká svoboda. Bohužel, zatím nelze procentuálně vyjádřit, do jaké míry byla skutečným motivem celého vojenského zásahu. Na to odpoví až otevření archivů po mnoha letech.

Jaké byly politické cíle a dopady?

Zcela jistě můžeme říci, že nešlo o etnický konflikt, v němž by se projevila vystupňovaná nenávisť mezi různými etnickými skupinami. Z pohledu USA a jejich spojenců v rámci „koalice ochotných“ nešlo ani o náboženský konflikt, což je jeden z nejčastějších typů války, který propuká na základě nesmířlivosti k jiným přesvědčením a vyznačuje se odhodláním položit za vlastní víru i život.

V islámském světě ale tak vnímán je. Je považován za další krok dlouhého sledu událostí vyznačujících se tím, že křesťanský Západ, a zejména pak USA v zemích islámského světa, buď podporují – politicky, finančně, dodávkami zbraní – autoritativní proamerické režimy (zejména jde o Saúdskou Arábii, Pákistán, Egypt, Kuvajt, Sjednocené arabské emiráty), nebo zasáhnou vojensky, aby svrhly nepohodlnou vládu a nahradily ji lidmi, kteří se zaváží přeměnit svou zemi ve strategického spojence zasahující mocnosti.

Z hlediska mezinárodněpolitického šlo každopádně o mezistátní válku, do které bylo zapojeno přes 20 zemí světa. Nesnadné však je označení této války z hlediska intenzity. V žádném případě nešlo o hegemonickou válku, protože jejím cílem nebylo dosažení kontroly nad světovým uspořádáním. Mohlo by se ale říci, že to byla totální válka: jejím cílem přece bylo dobýt území a toto území je vojensky okupováno.

Charakteristickým rysem každé totální války je, že počet civilních obětí převyšuje počet vojáků zabitých na frontě (např. za druhé světové války to bylo 35 ku 17 milionům). V případě Iráku zatím nebyla zveřejněna oficiální čísla, a tak se odhady pohybují od deseti sto tisíc zabitých Iráčanů. V každém případě ale zahynulo více civilistů než vojáků. Z jiného úhlu pohledu bychom mohli hovořit o omezené válce, která proběhla jen v jednom regionu a nebyly v ní nasazeny nejmodernější a nejničivější zbraně, jimiž lidstvo disponuje.

Jak by ji hodnotil Clausewitz?

Při hodnocení této války si nelze nevzpomenout na nejslavnějšího a nejčastěji citovaného novodobého teoretika války. Jde zejména o tři párové kategorie, kterými se podrobně zabýval ve svém neobyčejně rozsáhlém osmísvazkovém díle nazvaném *O válce*.

Připomenutí prvního páru kategorií, tedy vztahu mezi nástrojem a účelem války, nám ukazuje, že USA nasadily nejmodernější a neúčinnější konvenční systémy, které měly k dispozici. Průběh operace ukázal, že vzhledem ke slabosti Saddámovu režimu i jeho armády to bylo mnohem víc, než co bylo skutečně nezbytné. Z toho vyplývá jedna zásadní otázka: o jaký politický cíl vlastně šlo?

Určitě šlo o víc než jenom o svržení jednoho nenáviděného a prohnílého režimu. Je nepochybné, že šlo také o varování dalším státům, které by se chtěly vydat Saddámovou cestou.

Nelze však vyloučit ani to, že šlo o demonstraci síly, která měla *celému světu* ukázat, jak velký je vojenský náskok USA.

Druhá párová kategorie, morální verus technická charakteristika války, nám ukazuje, že ani zdrcující porážka armády, rychlé obsazení celého území a snadné dobytí hlavního města není zárukou, že bude naplněn i třetí klíčový cíl, kterým je zlomení vůle k odporu, aby poražený dělal to, co chce vítěz. Dramaticky to potvrzuje vleklá gerilová válka doplňovaná teroristickými úderými jak v samotném Iráku (kde se zaměřují proti tzv. domácím kolaborantům a bohužel, také proti zahraničním organizacím včetně OSN a Červeného kříže), tak i v zahraničí (především pak ve Španělsku dne 11. 3. 2004).

A konečně připomenutí třetí párové kategorie týkající se vztahu mezi útokem jako pozitivní vojenskou činností a obranou jako činností negativní nám ukazuje, že čím déle válka trvá, tím větší výhoda to je pro obránce. Ten vůbec nemusí přecházet do protiofenzívy a může si vystačit s čistě negativními akcemi. Stačí mu, když bude zasazovat asymetrické úderý a touto cestou soustavně ztrpčovat situaci útočníka. Ten se pak musí vyrovnávat s tím, že i napříč jeho zdrcující převaze se skutečná situace na bojišti vyvíjí zcela jinak, než původně předpokládal.

Nejkontroverznější vojenská operace po skončení studené války

Akce Irácká svoboda se stala nejkontroverznější vojenskou operací po skončení studené války [11], a to jak ve vojenském, tak i v politickém slova smyslu. Z hlediska vojenského má operace Irácká svoboda dvě zcela odlišné stránky. Na jedné straně byla dokonale naplánována a znamenitě řízena a uskutečněna.

Zákonitě tedy skončila jednoznačným, zdrcujícím vítězstvím USA a jejich spojenců. Ukázala, jakým zbráním, jakým trendům a jaké strategii patří budoucnost. Vyplývá z ní rozhodující význam sladění činnosti všech druhů ozbrojených sil (joint warfare), informatizace (vedení bojové činnosti s využitím centrálních sítí - NCW), zasazení nejmodernějších technologií a speciálních sil.

Na druhé straně je ale hodnocena jako naprosto neuvážené a strategickým zájmům USA odporující otevření druhé fronty boje proti globálnímu terorismu [12]. Někteří američtí kritici dokonce docházejí k závěru, že Irák byl vůbec „nejvážnějším strategickým omylem“ v celých dějinách USA, že tedy byl „ještě větší chybou“ než Vietnam [13].

Vážným negativem je, že armáda USA nedokázala zatím splnit úkoly poválečné obnovy a stabilizace, které jí jako armádě jedné ze dvou okupačních mocností náleží. Jde především o zajištění každodenní bezpečnosti iráckého obyvatelstva a uspokojování jeho základních životních potřeb. Její původní snadné vítězství se proto rychle převrátilo v asymetrickou válku se spoustou zákeřných akcí, zejména pak léček, nástrah a sebevražedných atentátů, na které zatím armáda USA není připravena.

V politické rovině je jejím největším přínosem svržení jednoho z nejhorších diktátorských režimů na světě.

Odstranila diktaturu, která na základě monopolu násilí vnutila svému obyvatelstvu tzv. ponižující barter [14], tj. zajištění základních životních potřeb výměnou za naprostou loajalitu. Samotným Iráčanům přinesla chvíli opojných pocitů po osvobození od despotie, ale později pak i zklamání, když po pádu nenáviděného režimu nejenže nenastalo zlepšení každodenního života. Okupační mocnosti ale nedokázaly zajistit ani to málo, co bylo za Saddáma – bezpečnost ve městech, zásobování pitnou vodou a elektřinou. Ukázalo se, že „Bushova

administrativa se do té doby vůbec nezabývala otázkou zformování sil nezbytných k zajištění pořádku v poválečném Iráku“. [15]

Vážným negativem je to, že Saddámův režim padl za cenu dalšího zpochybnění úlohy OSN a vážného narušení vztahů uvnitř NATO. Jestliže v r. 1999, při akci Spojená síla, chyběl mandát RB OSN, pak v r. 2003 byla situace ještě vážnější – nepodařilo se dosáhnout jednoty ani v rámci Rady NATO! A tak se dále zvýraznil jeden velmi znepokojivý trend: jestliže operace Pouštní bouře (první válka v Iráku), byla jak legální, tj. měla jasný mandát RB OSN, tak i legitimní – byla ospravedlnitelná iráckou agresí –, pak operace Irácká svoboda vyzněla zcela opačně. Byla nelegální, protože neměla mandát RB OSN a byla také nelegitimní, protože se dodnes nepodařilo nalézt důkaz ani pro jeden ze dvou hlavních argumentů (ZHN a spojení mezi Saddámem a Usámou bin Ládinem).

Jaká jsou možná východiska?

Uvedení stinných stránek v bilanci vojenského svržení Saddáмова režimu není samoúčelné, a ani ho nelze odbývat tvrzením, že jde o laciný antiamerikanismus. To, co se stalo v Iráku, totiž má svoje historické souvislosti. Jde o jednu z klíčových událostí vývoje mezinárodních bezpečnostních vztahů v patnáctiletém období po skončení studené války.

Během tohoto období byly USA kritizovány vždy, když nezasáhly (např. v Bosně), ale se stejnou se však potázaly téměř pokaždé, když zasáhly. V prvním případě se jim vytýkal izolacionismus, ve druhém zase byly obviňovány, že zasahují brutálně, a především pak „ve vlastním zájmu“.

Připomenutí těchto historických souvislostí napovídá, že operace IS neznamenal zpochybnění všestranné síly USA a jejich úlohy v současném světě. Ukázala však na vážné nedostatky a úskalí konkrétního způsobu jejich uplatňování, zejména pak na jednostrannost (unilateralismus), pohrdání OSN a její Radou bezpečnosti, přezíravý vztah ke spojencům, formování účelových dočasných koalic, přeceňování vojenských nástrojů bezpečnosti na úkor politických a ekonomických, důraz na okamžité přínosy preempce na úkor dlouhodobější prevence.

Ukázala také, že ani bezkonkurenční světový náskok ve výši vojenských výdajů a v síle a vyzbrojenosti armády není sám o sobě zárukou úspěchu při zásazích v rozvojovém světě a že stejně tak nemusí znamenat automatické zajištění vlastní bezpečnosti.

Pro nejbližší budoucnost lze nastínit následující základní východiska:

1. **Návrat k respektování OSN.**
2. **Obnovení partnerského dialogu se spojenci.**
3. **Součástí každé akce proti bezpečnostním hrozbám globálního nebo regionálního charakteru by měl být promyšlený plán následné dlouhodobé činnosti, která má název *state-building*.** Velmi cenná doporučení pro tuto oblast zveřejnil již týden po oficiálním ukončení operace Irácká svoboda Carl Bildt. Ten zdůrazňuje [16], že imperativem každé vojenské akce by mělo být co nejrychlejší vytvoření bezpečného prostředí. Hlavním úkolem přitom není pouhá rekonstrukce, ale vybudování pevného a spolehlivého státu, a tak musí být od samého počátku jasno, jaký stát chceme budovat. Budování státu je vždy nákladnější, než se původně předpokládalo, vyžaduje velké prostředky a také trpělivost. Je tím snadnější, čím širší je zapojení mezinárodního společenství.

4. **Překonání tzv. měkkého gapu**, na který upozorňuje Jeffrey Sachs, tedy *gap* mezi tím, co by USA mohly poskytovat v rámci Deklarace milénia [17], a tím, co ve skutečnosti poskytují. Dnes to je v případě USA 0,14 % HDP namísto slíbených 0,7 HDP [18].

Konkrétní kritéria pro další možné akce:

Konkrétní východiska a doporučení je možné vyvozovat metodou negace negativní politických a vojenských rysů operace Irácká svoboda. Jde zejména o to, **zvýšit uvážlivost a zodpovědnost při posuzování bezpečnostních hrozeb při plném respektování litery i ducha kapitoly VII Charty OSN.**

Velmi dobrá a promyšlená doporučení pro tuto oblast navrhl Gareth Evans [19] – doporučuje pět základních kritérií [20].

- ❑ **závažnost hrozby:** vždy by se mělo posuzovat, do jaké míry je ohrožena bezpečnost státu nebo lidí,
- ❑ **smysl případné vojenské akce:** vždy by se mělo zvažovat, zda cílem je zastavit nebo odvrátit hrozbu, o které se hovoří. Zároveň s tím by se mělo odpovědně rozlišovat mezi skutečně existujícími hrozbami a nadsazenými myšlenkovými konstrukcemi,
- ❑ **nejzazší řešení:** zasahovat by se mělo až po vyčerpání všech možností nevojenského řešení,
- ❑ **přiměřenost prostředků:** každá vojenská akce by se měla omezit na nezbytné minimum z hlediska rozsahu, trvání a intenzity,
- ❑ **zvažování důsledků:** vždy by se mělo přemýšlet, zda vojenský zásah účinně a dlouhodobě odvrátí hrozbu, která byla jeho důvodem.

Dopady pro ČR a její bezpečnostní politiku

Znovu se potvrdila nezbytnost vysoké obezřetnosti v přístupu k akcím tohoto typu. Vždy bude potřeba žádat konkrétní důkazy, že jde o skutečně naléhavou bezpečnostní hrozbu a že už byly vyčerpány všechny možnosti nevojenského řešení.

Při rozhodování o nasazení Armády ČR v zahraničí je nutné brát v úvahu rizika, kterým může být vystavena jak společnost, tak vyslaná jednotka. V prvním případě jde o odvetné teroristické akce typu Madrid 11. 3. 2004, ve druhém pak o riziko zákeřného zabíjení českých vojáků v asymetrických válkách, v nichž se nerespektují žádná zavedená pravidla hry. Z občanů i z vojáků (byť už půjde o profesionály) se pak stávají bezbranné terče.

Použité prameny a literatura:

- [1] COTTEY, Andrew. The Iraq war: the enduring controversies and challenges. In *SIPRI Yearbook 2005*, s.4.
- [2] MAULNY Jean-Pierre. Enjeux militaires. In Boniface P. et collectif, *L' Année stratégique*. IRIS, Paris, 2003, s. 66.
- [3] [www.defenslink.mil/dodgc/lrs/docs/test03-10-21 Rogers.doc](http://www.defenslink.mil/dodgc/lrs/docs/test03-10-21%20Rogers.doc).
- [4] BARAN, David. L' Irak au tournant du 30 juin 2004: l' incertitude seule souveraine. In *RAMSES 2005*, s. 105.
- [5] MELIA, T. AND KATULIS, B. *Iraqis Discuss their Country's Future: Post-War Perspectives from the Iraqi Street*. National Democratic Institute for International Affairs. July 2003.
- [6] Blíže viz např.: Irak, une guerre pour l'or noir? In *Le Nouvel Observateur*, 3-9. 10. 2002, s. 38-40, nebo Fevennek J.-P. Géopolitique du pétrole au début du XXI. Siècle. In *Commentaire*, N. 99, Automne 2002, s. 537-549.
- [7] ROY, Olivier. Al-Qaida, label, ou organisation? *Le Monde diplomatique*, September 2004, s. 24-25.
- [8] OURDAN R. Le chaos irakien et le virus de la guerre. *Le Monde* 3. 12. 2004.
- [9] Blíže viz GOLDSTEIN, Joshua *International Relations*. Washington, 1999.

- [10] KAHN Annie. Les deuxiemes réserves du monde. *Le Monde*, 13-14. 4. 2003, Dossies, s.V.
- [11] COTTEY A. The Iraq war: the enduring controversies and challenges. In *SIPRI Yearbook 2005*, s. 67.
- [12] Blíže viz CLARKE, Richard. *Against All Enemies – Inside America's War on Terror*. New York: Simon and Schuster, 2004.
- [13] FALLOWS, James: Bush's Lost Year. *The Atlantic Monthly*. October 2004.
- [14] DODGE, Toby. US Intervention and Possible Iraqi Futures. *Survival*, vol. 45, Autumn 2003, s. 115.
- [15] DIAMOND L. What Went Wrong in Iraq. *Foreign Affairs*. Volume 83, No. 5. s. 34.
- [16] Hard-earned lessons on nation-building. *International Herald Tribune*, 8.5. 2003.
- [17] Jde o programový manifest na vymýcení krajní chudoby, hladu, bídy a nemoci. Vyzývá nejvyspělejší státy světa, aby na tento účel až do roku 2015 pravidelně vynakládaly 0,7 % svého HDP.
- [18] *International Herald Tribune*, 24-26. 12. 2004.
- [19] Gareth Evans byl v letech 1988-1996 ministrem zahraničí Austrálie. Dnes je předsedou Mezinárodní krizové skupiny a členem pracovního týmu generálního tajemníka OSN pro vyhodnocování hrozeb, výzev a změn.
- [20] EVANS, G.: When is it Right to Fight? *Survival*, Vol. 46, Autumn 2004, No 3, s. 75.

Rezort směřuje k tomu, aby armáda dosáhla na konci roku 2006 takzvaných počátečních operačních schopností podle standardů NATO a mezi lety 2010 a 2012 takzvaných cílových operačních schopností. Žádný jiný rezort nemá takovouto koncepci, jako rezort obrany, žádný jiný rezort nemá tak detailní střednědobý plán. Střednědobý plán letos, stejně jako loni, předloni, projde i jednáním vlády a ten plán je opravdu velmi detailní. Určuje přesně, kolik lidí má armáda mít, na co se a jak budou vydávat peníze a samozřejmě obsahuje i finanční rámec.

Myslím si ale, že musíme všichni akceptovat, že svět nestojí na místě. Plánování dnes není plánování založené na činnosti Státní plánovací komise, čili na plánovací idiocii. Plánování je založeno na předvídání a je si vědomo, že s narůstajícím časem ten trychtýř pružnosti se musí nutně rozšiřovat. To znamená, že je naprostý nesmysl si dnes stanovit do posledního šroubečku, co bude za pět let, a pak splakat nad výdělkem s tím, že se třeba za tři roky ukáže, že je potřeba to přizpůsobit a my bychom trvali neměnně na absolutně detailním dodržení plánu. Plán musí být pružný a v té pružnosti musí být, ale to souhlasím, obsažena určitá dávka stability. A stabilita je nutná už proto, aby nám třeba neutekli lidi. Dnes to jsou kvalifikovaní lidé a mají jistě možnost se uživit i někde jinde.

Jsem přesvědčen o tom, že armáda dosáhne svých cílů. Hlavními třemi, když jste se na to ptal, cíli nebo účely armády jsou: být připravena k teritoriální obraně našeho území za spolupráce s našimi spojenci, to znamená, musíme mít vybudovanou i infrastrukturu na přijetí případných posil od spojenců NATO. Dále armáda musí být připravena vysílat potřebné množství své lidi do zahraničních mírových a jiných misí. To není vůbec jednoduchá záležitost, protože tam taky začíná naše bezpečnost. A za třetí, armáda musí být připravena v případě potřeby i masivně pomoci Policii České republiky a integrovanému záchrannému systému v případě takzvaných nevojenských ohrožení – přírodní katastrofy, průmyslové katastrofy a tak dále.

Z rozhovoru ministra obrany Karla Kühnla na ČRo6 28. 4. 2005, Studio Stop